

БІБЛІОГРАФІЯ ЧАСОПISУ ЯК ДЗЕРКАЛА ЕПОХИ

“Червоний шлях” (1923 – 1936). Систематичний покажчик змісту / М-во культури і мистецтв України; Нац. парлам. б-ка України; Упоряд. Н.В. Лощинська; Наук. ред. В.В. Патока; Відп. за випуск В.О. Кононенко. – К., 2003. – 215 с.

Особливу групу бібліографічних по-сібників, якими часто послуговуються дослідники, становлять систематичні покажчики змісту літературно-художніх та історико-літературних видань, в яких подаються відомості про перші публікації творів письменників, про маловідомі критичні праці, рецензії тощо.

В історії української та російської бібліографії відомі покажчики змісту багатьох журналів. У повоєнний час бібліографи Львівської бібліотеки Академії наук України імені В. Стефаника видали низку покажчиків, присвячених журналам, що відіграли помітну роль у розвитку української літератури, журналістики, передової суспільної думки. Серед них – систематичні покажчики змісту журналів “Друг”, “Народ”, “Житє і слово”, “Вікна”, „Життя й революція”, “Зоря” та ін. Поява покажчиків, що знайомлять не байдужих до культури людей зі змістом часописів, які пересічний читач не міг ще до недавнього часу без спеціального дозволу тримати в руках, – явище досить відрядне. Давно назріла потреба у створенні покажчиків змісту інших періодичних видань, які мають велике значення для істориків літератури та інших груп читачів. Отож публікація систематичного покажчика змісту часопису “Червоний шлях” привернула до себе увагу літературної громадськості.

Покажчик ““Червоний шлях”: 1923–1936” укладений бібліографами Національної парламентської бібліотеки України за підтримки Міністерства культури і туризму України. Його упорядник Н. Лощинська, головний бібліограф бібліотеки; розділ “Рецензії” підготував головний бібліограф бібліотеки А.Захаркін.

Нагадаємо, що літературно-науковий та громадсько-політичний часопис “Червоний шлях” видавався як місячник у Харкові з квітня 1923 року до лютого 1936 р. Його поява стала значною подією в літературно-му житті. У систематичному покажчику

змісту розписано всі числа видання з 1924 до 1935 року. Це – 144 номери; за 1923 р. – 9 та за 1936 р. – 2 числа.

Упродовж свого існування часопис знайомив широкий загал з матеріалами, присвяченими різноманітним проблемам науки, громадсько-політичного життя країни, культури, мистецтва. На його шпальтах часто публікувалися гострі статті, подекуди дискусійні. Засновники видання писали: “Редакція добре бачить ті труднощі, які стоять перед нею в її роботі. Але за нею... стоїть могутня тяга українського народу до культурного будівництва, і в цьому є запорука здійснення її завдань”¹. Перші випуски журналу засвідчили його високий професійний рівень, різнобічну тематику й неупередженість у доборі авторів.

Проте основним своїм завданням колектив редакції вважав популяризацію художнього доробку та літературознавчих досліджень. З письменників, чия зірка спалахнула у 20-х роках, а потім надовго згасла у спецховищах, на сторінках часопису свої твори друкували Х. Алчевська, І. Багрянний, М. Драй-Хмара, М. Йогансен, Д. Загула, Т. Осьмачка, Б. Антоненко-Давидович та ін. Драматургія представлена п’єсами М. Івченка, Я. Мамонтова, Г. Хоткевича тощо. Часопис знайомив українського читача зі здобутками митців союзних республік, зокрема, творами М. Горького, Янки Купали, М.Богдановича, М. Джавахішвілі, В. Маяковського, К. Магарі, Ш. Руставелі, Л. Квітка та ін. З зарубіжної літератури представлено твори Р. Бернса, Й. Бехера, Е. Верхарна тощо. Опис художніх творів, опублікованих у журналі, відображено у відповідних розділах систематичного покажчика змісту. “Українська література: Поезія. Проза. Драматургія” і “Зарубіжна література: Поезія. Проза. Драматургія”. А в межах розділів і підрозділів — за алфавітом прізвищ авторів.

¹ Червоний шлях. – 1923. – №1. – 1/IV.

Серед рубрик часопису були публіцистика та мемуаристика. Вважаємо, що об'єднувати ці розділи в покажчику недоцільно. Якщо публіцистику представлено одноденними публікаціями, то "Мемуаристика" подає справді цінні для сучасного дослідника й читача спогади про Панаса Мирного, М. Коцюбинського, П. Грабовського та інших українських і зарубіжних письменників. Їх варто було б винести в окремий підрозділ.

У покажчику подано багато цікавих відомостей про розвиток літературного процесу, про громадсько-політичне життя в республіці. Скажімо, у рубриці "Наука (загальні питання)" у нотатці М. Лозинського йдеться про "Український інститут" у Варшаві (1930); А. Костенко звітує про рік роботи інституту Т. Шевченка (1935). Журнал запровадив "Наукову хроніку", яка упродовж 20-х років знайомила читачів із досягненнями вчених. Найцікавіший за назвами публікацій, на нашу думку, розділ "Літературознавство" — яскраве свідчення часу та літературних перипетій. Тут і декларація Всеукраїнської федерації революційних радянських письменників (1930), "звідомлення" Другого Пленуму ВОАПП (1931), стаття "Чергове завдання" В. Затонського (1927), "Єврейська молодняцька проза" П. Альтмана (1932), статті В. Коряка — "Всеукраїнський з'їзд пролетарських письменників. Підсумки", "Художня література на сучасному етапі соціалістичного будівництва", "Бойова путь: До п'ятиріччя ВУСПП'у й "Молодняка", статті І. Кулика — "Новий етап радянської літератури: Стенограма промови на Пленумі Оргкомітету ВУСПП" (1932), "Підсумки і перспективи" (1933), "З чим ми йдемо до з'їздів" (1934) тощо. Як бачимо, часопис широко висвітлював директивні завдання й постанови з'їздів, пленумів, радив, як запобігти "контрреволюційному шкідництву" і при цьому перебудуватися "по-справжньому"... Окрім того, в журналі публікувалися матеріали діячів різних ідейно-естетичних позицій та рівня професійної майстерності.

20-30-і роки ХХ ст. — один із визначальних і трагічних періодів в історії України. "Це був час незнищених надій, нестримного оптимізму і безмежної віри"². Саме на цей час припадає нове національно-культу-

рне відродження, перерване державним геноцидом українського народу і планомірним винищенням національно свідомої еліти. Це підтверджує і зміст опублікованих у журналі матеріалів. І, мабуть, не зовсім доречно в передмові фраза: "оптимальний для розвитку української культури час — 1923 рік"³.

М. Марковський, український критик 1920-х — 1930-х рр., характеризує розділ часопису "Літературознавство", наголошує: "...ми повинні сказати, що він чимало дав сучасному українському читачеві. Частенько ті статті, що їх уміщено в місячнику, мають тільки дискусійний характер, частенько від них віддає поверховістю, бажанням швидче зачепити й освітлити яке-небудь цікаве питання, але редакція завше робила до таких статтів примітки, зазначаючи їхні огріхи. Можна сказати, що головну мету — розбудити українського читача й викликати у нього інтерес до різних питань життя й культури — "Червоний шлях" виконав, хоч, звичайно, ще багато стоїть перед ним праці на цьому шляху"⁴.

Кожний покажчик такого типу супроводжується передмовою, в якій висвітлено передумови виникнення журналу, популярно викладено його історію та значення в літературному процесі. У рецензованому покажчику передмова стисла й водночас змістовна. Допоміжний іменний покажчик знайомить читачів із величезною кількістю прізвищ осіб, задіяних у журналі.

Слід зазначити, що у виданні вперше введено в науковий і громадський вжиток літературу, опубліковану в далекій 1920-і — 1930-і рр. на сторінках журналу "Червоний шлях". Покажчик цілком відповідає сучасним бібліографічним вимогам.

Укладачі, на наш погляд, виробили в основному оптимальну структуру покажчика, завдяки якій змогли відбити весь опублікований матеріал. Водночас вважаємо за доцільне зробити низку критичних зауважень, пов'язаних із систематизацією матеріалу та фактичними помилками, яких зрозуміло, важко уникнути при систематизації великого різноманітного матеріалу.

Якщо структура й наповнення розділів

² Лозинська Н. "Червоний шлях" — невечернє джерело інформації для дослідників // "Червоний шлях" (1923–1936): Систематичний покажчик змісту. — К., 2003. — С. 8.

³ Там само. — С. 4.

⁴ Марковський М. "Червоний шлях". Громадсько-політичний і літературно-науковий місячник: 1923–1928: {Критика, звідомлення, обговорення} // Україна. — 1929. — С. 148–159.

красного письменства задовольняє, то цього не можна сказати про розділи, пов'язані з літературознавством. Оскільки наука про літературу містить три самостійні дисципліни – теорію, історію літератури та літературну критику, то й основні підрозділи покажчика мають бути відповідні. Штучно відокремлено “персоналії” й “рецензії”, що це порушує загальну систему і збіднює підрозділи історії та критики літератури. Немає чіткості в назвах розділів і їх місця в покажчику. Чому розділ “Наука” (загальні питання) розмежовує розділ “Художні твори” та “Українське літературознавство”, а розділ “Історія літератури” передує розділу “Теорія літератури”? Не відповідають науковим нормам назви “Українське літе-

ратурознавство”, “Зарубіжне літературознавство”, “Літературознавча критика”. Чи потрібна паралельна подача розділів “Літературно-мистецька хроніка” й “Культурна хроніка”. Адже це – не тематичний покажчик (с. 14), а систематичний покажчик змісту. Викликає заперечення розташування матеріалу в підрубриках. Якщо художні твори, як правило, подаються за алфавітним списком рецензентів.

Бібліографам парламентської бібліотеки вдалося “розбудити” читача змістом місячника, хоч і через шість десятиліть. Шкода тільки, що наклад покажчика лише 100 примірників...

Леся Рева

КРИТИКА. – 2005. – ЧИСЛО 5.

Владислав Гриневич аналізує функціонування міфу про Велику Вітчизняну війну в СРСР та Україні з 1945 до 2004 р. Богдан Клід рецензує англomовну книжку К. Беркофа про Україну часів нацистської окупації. Лев Гудков

досліджує характер колективної “пам’яті про війну” та роль уявлень про війну в системі національної ідентичності нинішніх росіян. У рубриці „Дискусії” Сергій Біленький та Іван Химка відгукуються на полеміку Софії Грачової та Ярослава Грицака з приводу українсько-єврейських взаємин. Віталій Пономарьов, розмірковуючи про центральноєвропейські націоналізми, зокрема, “помаранчевий”, покладає надії на реалізацію ліберально-націоналістичного проекту українського майбутнього. Павло Швед критикує працю Л. Масенко “Мова і суспільство: Постколоніальний вимір”. Ігор Котик і Богдана Матіяш присвятили свої роздуми літературно-критичним збіркам

Івана Андрусика, Олександра Бойченка, Ігоря Бондаря-Терещенка, Ростислава Семківа. Елеонора Соловей аналізує явлену в архівах збірку фронткових поезій Л.Первомайського “Солдатські пісні”. Ярина Цимбал публікує з власним переднім словом кілька віршів Л.Первомайського. Костянтин Сігов друкує посмертну згадку про видатного французького філософа Поля Рікера.

Русалка-спакусніца: Антологія восточно-слов'янської баллади / Айттар прадмовы і ўклад. І.Ф.Штэйнер. – Гомель: УА “ГДУ імя Скарыны”. 2004. – 250 с.

Ця книжка про особливий, надзвичайно загадковий літературний жанр-баладу. До антології ввійшли кращі балади російських, українських та білоруських поетів XIX–XX ст., більшість із яких – своєрідний гімн людській пристрасті, шляхетності, кохання. Це справжня висока пісня пісень.

